

Капечуленко Ніна Іванівна

Вчитель початкових класів комунального закладу
«Прилуцька спеціальна школа»

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ

У статті здійснено аналіз робіт науковців з проблеми розвитку пізнавальної активності учнів з порушеннями інтелекту засобом дидактичних ігор. Подано визначення поняття «дидактична гра». Наголошено на значному корекційному впливі навчально-ігрової діяльності дітей, особливо в молодшому шкільному віці. Підкреслено позитивний вплив дидактичної гри на розвиток і активізацію в означеній категорії дітей уваги, мислення, пам'яті, пошуково-орієнтувальної діяльності, сприяє виникненню інтересу до навчання.

Ключові слова: дидактична гра, розвиток пізнавальної активності, учні з порушеннями інтелектуального розвитку.

Kapchulenko Nina Ivanivna

Primary school teacher communal institution
«Prylutska spetsialna shkola»

DIDACTIC GAME AS A MEANS OF DEVELOPING COGNITIVE ACTIVITY IN STUDENTS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

The article analyzes the work of scientists on the development of cognitive activity of students with intellectual disabilities through didactic games. The definition of the term "didactic game" is given. Emphasis is placed on the significant corrective impact of educational and play activities of children, especially in primary school age. The positive influence of the didactic game on the development and activation of attention, thinking, memory, search-orientation activity in the specified category of children, promotes the emergence of interest in learning is emphasized.

Keywords: didactic game, development of cognitive activity, students with intellectual disabilities.

Постановка проблеми. Новітній етап реформування і модернізації спеціальної освіти в Україні характеризується поглибленим і всебічним дослідженням особливостей розвитку дітей із психофізичними порушеннями з метою створення максимально ефективних умов для успішної соціалізації у суспільство. Особливого значення набуває ця проблема для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку, адже серед усіх видів дитячих порушень психофізичного розвитку згадана патологія є найбільш поширеною.

У дітей цієї категорії порушені вольові процеси. Для них характерні безпосередні, імпульсивні реакції на зовнішні враження, необдумані дії і вчинки, невміння протистояти волі іншої людини, підвищена сугестивність.

Виникає необхідність використання в навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями особливого педагогічного інструментарію, який би дозволив

розвивати пізнавальну активність і пізнавальні процеси в учнів цієї категорії, надавав процесу навчання привабливості та значимості в очах дітей. На нашу думку, дієвим інструментарієм розвитку пізнавальної активності може бути дидактична гра.

Актуальність. Одним із таких засобів освітнього процесу вважається навчально-ігрова діяльність, яка спрямовує навчання на продуктивне засвоєння учнями знань, умінь і навичок (Н. Анікеєва, М. Болдирєв, Н. Конишева, Г. Ляпіна, П. Підкасистий, О. Селецька, Г. Щукіна та інші). Провідна роль дидактичної гри в навчанні дітей з порушеннями інтелекту полягає в цілеспрямованому керуванні навчанням учнів, що й обумовлює визнання її в якості предмета дослідження в педагогічній науці (Ф. Блехер, Г. Бородова, О. Газман, М. Кларін, Б. Нікітін, Т. Сак, Є. Удальцова, С. Шмаков, О. Янківська та інші).

Мета статті полягає у висвітленні дидактичної гри, як засобу розвитку пізнавальної активності в школярів з порушеннями інтелекту.

Виклад основного матеріалу. У словникових джерелах поняття «дидактична гра» розглядається як різновид спеціально створених дорослими чи успадкованих від попередніх поколінь ігор, що використовуються в навчальному процесі під безпосереднім керівництвом педагога. Їх головна особливість – наявність, крім ігрової (для вихованців), чітко визначеної дидактичної мети (для педагога), регламентація ігрової діяльності спеціально визначеними правилами. Ігровий задум та ігрові дії допомагають зберегти високу активність і самостійність дітей, наповнити навчання радісними позитивними інтелектуальними емоціями [4].

Мотиви, які спонукають учнів активно брати участь у дидактичних іграх, досліджувалися Ф. Фрадкіною, яка зазначала, що з процесу діяльності, що є типовим для дитячої гри, мотивація переміщується на її результат – перемогу в змаганні. Вчена виокремлювала наступні мотиви: реалізація власних здібностей і потенційних можливостей, які не знаходять застосування в інших видах навчальної діяльності; отримання високої оцінки; прагнення до самовираження; вирішення комунікативних проблем; самооцінка, яка у деяких іграх є провідною, бо діти зацікавлені в інтелектуальних зусиллях і отримують задоволення від їх розв'язання. Автор відмічала й ігрові мотиви, зокрема усвідомлення себе у новому становищі в уявній ситуації, у ролі, взятій на себе тощо.

У роботах А. Андрасян, С. Мельникової, Л. Яворовської одним із провідних мотивів вважається емоційний фактор. На думку дослідників, включення емоцій у діяльність призводить до активізації механізмів, які спонукають до

участі у грі, активізують увагу, пошуково-орієнтовну діяльність, сприяють виникненню інтересу до дидактичних завдань.

Для розвитку пізнавальної активності в учнів 1-х класів з порушеннями інтелектуального розвитку В. Воронкова та З. Смірнова пропонували використовувати дидактичні ігри. Вони повинні домінувати над іншими (особливо у добулварний період), а заняття повинні за своїм характером наближатися до цікавої для дітей ігрової діяльності. Вчені допускали можливість використання з деякою адаптацією окремих загальнонавчаних ігор. У наступних класах, на їх думку, доречно застосовувати ігрові моменти, вправи, завдання, які можна організувати як змагання між рядами, командами, окремими учнями з обов'язковим оцінюванням. Дослідниці вважали, що слід використовувати дидактичні ігри і на додаткових заняттях у роботі з групою дітей.

За спостереженнями Н. Андрющенко, особливі труднощі в першокласників пов'язані із відсутністю мотивації до навчання, неготовністю до зазначеного виду провідної діяльності. Частковому подоланню цих проблем сприяють дидактичні ігри, розвиваючи такі процеси, як увагу, мислення, інтерес до навчання тощо. Автор вважає обов'язковим використання різної наочності у дидактичних іграх, що сприяє підготовці дітей до кращого сприймання матеріалу під час вивчення тем із різних навчальних предметів, збагачує активний словник, закладає підвалини для формування уявлень про навколишній світ тощо. Дослідниця засвідчує, що з 1 по 4 класи необхідно використовувати дидактичну гру як один із методів подання нового матеріалу та закріплення вивченого на уроках в початкових класах [1].

У своєму дослідженні В. Стратан підкреслює корекційний вплив методу дидактичних ігор на орієнтувальні дії школярів із порушеннями інтелектуального розвитку, зазначає необхідність добору ігор таким чином, щоб вони були доступними і цікавими, тісно пов'язаними з програмним матеріалом і темою уроку, займали не більше 5-7 хвилин уроку, поступово ускладнювались, готуючи дітей до подальшої роботи [3].

За даними Т. Пулінець, активна ігрова діяльність учнів спеціальної школи підвищує їх творчі можливості, розвиває пізнавальну активність, впливає на всебічний розвиток дитини, створює зону найближчого розвитку. Використання дидактичних ігор забезпечує позитивне ставлення учнів до навчальної діяльності, формує інтерес до знань. На думку вченої, саме дидактична гра сприяє кращому засвоєнню програмового матеріалу з різних видів художньої

творчості, а для ефективної реалізації її корекційного потенціалу потрібно ретельно підбирати засоби та умови проведення ігор, враховуючи психофізичні, вікові та індивідуальні особливості розвитку дітей з порушеннями інтелектуального розвитку [2].

Схожі погляди висловлювала Г. Плешканівська, зазначаючи, що під час закріплення вивченого матеріалу ефективним є використання дидактичних ігор. Обов'язковою умовою, на думку дослідниці, є участь в іграх усього класу і проведення їх у вигляді змагань.

На корекційному значенні дидактичних ігор наголошував А. Григор'єв, стверджуючи, що дидактичні ігри впливають на емоційну сферу учнів із порушеннями інтелектуального розвитку: активізують волю, відповідальність за власні дії, за роботу товаришів, колективу, а також розвивають потребу у знаннях і пізнавальну активність у навчанні. За спостереженнями вченого, участь школярів у дидактичних іграх із урахуванням індивідуальних можливостей і навчальних навантажень допомагає їм у оволодінні змістом навчальних предметів, полегшує трудову і соціальну адаптацію випускників спеціальних шкіл.

Висновки. Отже, дидактична гра має корекційно-розвивальне значення у навчально-пізнавальній діяльності дітей з порушеннями інтелектуального розвитку включно до старших класів, впливаючи на їх розумовий, психічний та емоційно-вольовий розвиток. На думку багатьох науковців, дидактична гра є дієвим засобом розвитку пізнавальної активності у школярів зазначеної категорії, сприяє розвитку в них мотивації до навчання та інтересу пізнання окремих навчальних предметів і тем.

Перспектива дослідження. Подальшою перспективою нашого дослідження є розроблення методичних рекомендацій щодо застосування дидактичних ігор у навчанні дітей з порушеннями інтелекту молодшого шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрющенко Н. П. Взаємодія ігрової та навчальної діяльності. *Дефектологія*. 2007. № 1. С. 38–40.
2. Пулінець Т. Корекційно-розвивальні ігри як метод навчання у спеціальній педагогіці. *Дефектолог*. 2010. № 2. С. 26–27.
3. Стратан В. С. Использование дидактических игр и упражнений на уроках ручного труда во вспомогательной школе. *Дефектология*. 1984. № 2. С. 53–59.
4. Янківська О. П. Дидактичні ігри в дитячому садку. Київ: Радянська школа, 1985. 144 с.